

Mosebøgerne

Navn & Betydning

På dansk har disse første fem bøger i Bibelen det enkle navn ”de fem Mosebøger”, opkaldt efter Moses, hovedpersonen og den traditionelle forfatter.

Beretningerne og lovene i disse bøger danner grundlaget for resten af Det Gamle Testamente, og også de kristnes skrifter i Det Nye Testamente ville være vanskelige at forstå uden den baggrund, Mosebøgerne giver. Betydningen for de første kristne fremgår bl.a. af følgende eksempler fra Det Nye Testamente på henvisninger til Mosebøgerne:

Matt 19,4-5	Han sagde: »Har I ikke læst, at Skaberen fra begyndelsen skabte dem som mand og kvinde og sagde: »Derfor skal en mand forlade sin far og mor og binde sig til sin hustru, og de to skal blive ét kød«?	Jesus udtrykker sin tro på Bibelens skabelsesberetning i forbindelse med indstiftelsen af ægteskabet.
Luk 24,27	Og han begyndte med Moses og alle profeterne og udlagde for dem, hvad der stod om ham i alle Skrifterne.	På vej til Emmaus efter sin opstandelse forklarer Jesus to af sine efterfølgere om de mange profetier i Det Gamle Testamente, som handler om ham.
Joh 8,56	Abraham, jeres fader, jublede over at skulle se min dag, og han fik den at se og glædede sig.«	Jesus fortæller, at han og Abraham kendte hinanden, tænkeligt med henvisning til Abrahams ”ofring” af Isak i 1 Mos 22.
1 Kor 10,1-4	Det skal I vide, brødre: Vel var vore fædre alle under skyen og gik alle gennem havet og blev alle døbt til Moses i skyen og i havet og spiste alle den samme åndelige mad og drak alle den samme åndelige drik – for de drak af en åndelig klippe, som fulgte med, og den klippe var Kristus –	Paulus drager lærdomme fra ørkenvandringen, hovedemnet i de sidste fire Mosebøger.
Heb 3,1-2	Se hen til vor bekendelses apostel og ypperstepræst, Jesus, som var tro mod Gud, der havde indsat ham, ligesom Moses var det i hele hans hus.	Hebræerbrevet gør rede for, at Jesus er ypperstepræst i en himmelsk helligdom, af hvilket det jordiske tabernakel i ørkenen kun var en skygge (jf. Heb 8,1-5)

Indholdsoversigt

Bog	Titler	Indhold	Kendte / interessante tekster
1 Mos	Genesis / I Begyndelsen	Urhistorien (kap 1-11) <ul style="list-style-type: none"> • Skabelsen, Syndefaldet, Syndfloden, Babelstårnet Patriarkhistorien (12-50) <ul style="list-style-type: none"> • Abraham, Isak, Jakob, • Jakobs sønner, Josef og nedgangen til Egypten 	<ul style="list-style-type: none"> • Skabelseshistorien (1-2) • Syndefaldet (3) • Babelstårnet (11,1-9) • Abraham og Isak (22,1-19) • Jakobs drøm (28,10-22)
2 Mos	Exodus	Udgangen af Egypten (1-15) <ul style="list-style-type: none"> • Ørkenvandringen og Sinai (16-23) • Pagtslutning og indretning af tabernaklet (24-40) 	<ul style="list-style-type: none"> • Den brændende tornebusk (kap 3) • Overgangen over Det Røde Hav (14) • De Ti Bud (20,1-21) • Guldkalven (33)

Mosebøgerne

3 Mos	Leviticus	<p>Love for offersystemet</p> <ul style="list-style-type: none"> Den Store Forsoningsdag i centrum (kap. 16) 	<ul style="list-style-type: none"> Forsoningsdagen (Jom Kippur, 16) Lige i midten, indledt med nummer 18 af 35 sætninger med "Herren talte til Moses." Kærlighedsbuddet til næsten og den fremmede (19,18 og 34)
4 Mos	Numbers / I Ørkenen	<p>Mandtalt (1-3 og 26) Oplevelser under ørkenvandringen (4-36)</p> <ul style="list-style-type: none"> Med forskellige eksempler på love 	<ul style="list-style-type: none"> Den aronitiske velsignelse (6,23-26) De tolv spejdere (13) Kobberslangen (21,4-9) Bileam historierne (22-25)
5 Mos	Deuteronomy / Ordene	<ul style="list-style-type: none"> Taler holdt af Moses, hvor mange af begivenhederne fra ørkenvandringen samt lovene gengives med yderligere forklaring (1,1-27,11) Forbandelserne og velsignelserne ved pagten (27,11-30,20) Moses' sang, velsignelse og død (32-34) 	<ul style="list-style-type: none"> De Ti Bud (5,6-22) <i>Shema</i> (grundbuddet, 6,4-9) Kærlighedsgrundlaget (10,12-13) Guds ords nærhed (30,11-14)

Historien

Tidsramme	Bibelske begivenheder	Storpolitikken
Forhistorien	Skabelse, syndefald og syndflod	
Tidlig Mesopotamien – omkring år 1900	Abraham	Bystaters vækst i Mesopotamien Mod centralisering Egyptens mellemste rige
1900-1700	Patriarker i Kanaan	Hamurapi i Babylon Huritter og amoritter i nordmesopotamien / Syrien
1700-1450	Slaveophold i Egypten	Mellempperiode og Egyptens nye rige
1450-1410	Udvandring fra Egypten og ørkenvandring	Hititter i Syrien / Tyrkiet Efterfulgt af bystater

Naturligt nok er vore kilder til de bibelske beretninger yderst sparsomme, og der bliver færre og færre, jo længere i tid vi bevæger os tilbage. De to store politiske magtcentre i patriarktiden var Egypten ved Nilen og Mesopotamien, landet mellem floderne Eufrat og Tigris. Her ved de livgivende floder udviklede kulturen sig. Der fandtes ingen centralmagt i det område, vi i dag kalder Syrien, Libanon, Israel og Palæstina.

Gud kaldte Abraham bort fra et af de store centre i datidens civilisation. Hans rejse gik imod strømmen. Den førte ham fra Ur i Kaldæa til Kanaan i Nordmesopotamien, fra måneguden Sins centrum i syd til denne guds centrum i nord.

Egyptiske kilder taler ikke om israelitternes udvandring, de ti plager og en faraos død. Det kan ikke undre, da man i overensstemmelse med datidens tradition ville gøre sig de største anstrengelser for at udlette mindet om et sådant nederlag. Det ved vi, at man gjorde i andre situationer i oldtidens Egypten. Eftertiden skrev og omskrev historien.

Mosebøgerne

Væsentlige Temaer

Udvælgelsen

Efter syndefaldet gav Gud et løfte om en frelser i "Evas sæd/slægt" (1 Mos 3,15). De ti slægtled, som derefter beskrives i 1 Mosebog (kaldt *toledot*), leder os gennem en udvælgelsesproces nærmere den slægt, hvor den kommende frelser skal fødes. Det betyder fx, at

- Noa vælges som den retfærdige i sin slægt
- Abraham vælges for sin tro
- Isak vælges som forbillede på det offer, Gud vil bringe på Morija bjerg
- Jakob vælges for at vise, at Gud er den, der bestemmer
- Juda vælges (ikke Josef eller Ruben, Simeon og Levi), fordi han er villig til at sætte sit liv ind for sine brødre.

Velsignelserne og forbandelserne

Skaberværkets velsignelse (1 Mos 1,28) bliver ved syndefaldet afløst af en række forbandelser (1 Mos 3,14-19). Forbandelserne kulminerer i syndfloden, hvorefter Gud gentager forplantningens velsignelse i sin pagt med Noa (1 Mos 8,20-9,11).

Med udvælgelsen af Abraham får velsignelserne en ny begyndelse (1 Mos 12,1-3). Alle jordens slægter skal velsignes i Abrahams "afkom", den kommende frelser (jf. Gal 3,16). Dette løfte til Abraham bekræftes efter Abrahams prøve på Morija bjerg (1 Mos 22,18). Det er for denne velsignelse, Jakob kæmper (1 Mos 27,27-29; 32,28-30).

Det er også på denne baggrund, at vi må forstå de fem Mosebøgers afsluttende løfter og advarsler, velsignelserne og forbandelserne til Israels folk i 5 Mos 27-30, jf. 7,12-8,20). Israels folk bliver bedt om at være og blive en velsignelse. Om det lykkes, altså om folket velsignes, afhænger af folkets lydighed mod Gud.

Pagten, Offeret og Helligdommen

Gud slutter i Mosebøgerne en pagt med Abraham (1 Mos 15) og videreudvikler denne pagt med Israels folk i pagtslutningen på Sinai (2 Mos 20). En pagt er en aftale, der indeholder løfter og forudsætninger for løfternes opfyldelse. Løfterne er velsignelserne, først og fremmest løftet om en frelser.

En pagt skal ratificeres eller bekræftes. Det sker ved et offer, og det offer, som kan virkeliggøre alle Guds løfter til Israel, bliver bragt af Jesus på Golgata. Derfor er historien om Abrahams "offer" af Isak så betydningsfuld (1 Mos 22,1-19). Her bliver Abraham atter bedt om at "gå for sig selv" (hebraisk *lek leka*), at drage af sted: dette specielle udtryk fra 1 Mos 12,1 gentages i 22,2. Her på Morija bjerg, hvor templet senere bliver bygget (2 Krøn 3,1), bliver Abraham vist, at det er Gud selv, der vil bringe det nødvendige offer. Alle ofringer i helligdommen pegede derfor frem til det ene offer, som Jesus ville bringe på Golgata.

Allerede umiddelbart efter syndefaldet bragte mennesker deres første offer til Gud (1 Mos 4,3-4). I den pagt, Gud oprettede med Israel, blev der i forbindelse med tabernaklet udviklet et omfattende offersystem. Der var mange forskellige typer ofringer og en række årlige fester, som skulle fejres på de forskellige høsttider i det land, Israel var lovet, såsom påske, pinse (ugefest), basunfest, forsoningsdag (*jom kippur*). Dette omfattende system, helligdomstjenesten, var en symbolsk fremstilling af Guds plan for menneskers frelse.

Mosebøgerne

- Betydningen af helligdommen og dens symboler for forståelsen af Bibelens øvrige bøger kan dårligt overvurderes. Offersystemet og festerne blev en integreret del af israelitternes hverdag, også selv om alt tyder på, at deres lydighed imod forskrifterne ofte var yderst begrænset.

Ordet

Guds ord er et betydningsfuldt begreb i Mosebøgerne. Det er ved sit ord, at Gud skaber – ud af intet, på Latin *ex nihilo*. Guds ord kommer til mennesker som løfter, altså som en beskrivelse af en fremtid, der endnu ikke er der, men som Gud vil skabe.

Profetiske ord om fremtiden er samlet i de sange, der afslutter henholdsvis 1 Mosebog og 5 Mosebog, Jakobs velsignelse i 1 Mos 49 og Moses' velsignelse i 5 Mos 33.

For at understrege det guddommelige ords betydning fortæller Mosebøgerne ofte om faktiske begivenheder, før de finder sted. For eksempel beskrives lovene for påsken (2 Mos 12-13), før befrielsen fra Egypten (2 Mos 14).

Derfor var det også så stor en fejl af Moses og Aron, at de i 4 Mos 20,2-13 i stedet for at tale til klippen, som Gud havde befalet dem (vers 8), slog på den for at skaffe vand (vers 11-12). Vandet skulle være sprunget ud af klippen ved ordets magt.

Den store teologiske betydning af Guds ord understreges i nogle centrale vers i 5 Mos 30,11-14, som i Det Nye Testamente citeres af Paulus i Rom 10,6-8:

For det, jeg i dag befaler dig, er dig hverken ufatteligt eller fjernt. Det er ikke i himlen, så man måtte sige: »Hvem vil stige op til himlen og hente det ned til os og forkynde det for os, så vi kan følge det?« Det er heller ikke på den anden side af havet, så man måtte sige: »Hvem vil drage over til den anden side af havet og hente det til os og forkynde det for os, så vi kan følge det?« Nej, ordet er dig ganske nær, i din mund og i dit hjerte, så du kan følge det.

Når Johannesevangeliet taler om Jesus som "Ordet, der blev kød", er der næppe tvivl om, at Johannes havde Mosebøgernes beskrivelse af Guds Ord i tanke.

Stilarter og Genrer

De fem Mosebøger er skrevet og samlet med stor litterær variation. De to mest brugte genrer er *fortælling* og *lov*. Fortællestoffet fylder 1 Mosebog og meget af 2 Mosebog, love og lovsamlinger præger de øvre Mosebøger; men midt i gengivelsen af lovene finder vi også en del beretninger om begivenheder, der fandt sted under ørkenvandringen og gav anledning til nedskrivelsen af en bestemt lov.

Og undervejs i både fortællinger og love kan vi finde eksempler på andre genrer, som fx slægtstavler, mandtal, bønner og sang/poetiske digte eller velsignelser. Alle disse genrer er med til at gøre bøgerne rige og varierede, og de har alle en funktion i forhold til de fem Mosebøgers hovedtemaer:

- *Slægtstavlerne* (1 Mos 5 og 11,10-26) er med til at understrege temaet om Guds udvælgelse af den slægt, hvori den lovede frelser skal fødes.
- *Bønner* er et udtryk for tilbedelse af Gud, fx i forbindelse med Abrahams tiendebetaling (1 Mos 14,18-20); de er derfor væsentlige for den udvikling af helligdomstjenesten, som bøgerne gengiver.
- *Sangene* (som fx 2 Mos 15 og 5 Mos 32) og de poetiske *velsignelser* (1 Mos 49; 5 Mos 32) er både et udtryk for tilbedelse og af profetisk karakter: heri forudsiges fx Messias, den fremtidige konge og frelser (1 Mos 49,10).

Mosebøgerne

Lovene

Alle Guds love er baseret på kærlighed, jf. Matt 20,34-40, hvor Jesus citerer fra loven for at forklare, hvad der er vigtigst.

De Ti Bud og de øvrige love.

De Ti Bud havde en mere universel karakter sammenlignet med alle andre love, der var begrænset til det land, hvor Israels børn skulle bo (5 Mos 4,13-14). De Ti Bud kan karakteriseres som en grundlov – den gælder alle mennesker overalt og til alle tider. Den blev talt af Gud direkte til folket fra Sinai (2 Mos 20) og skrevet med Guds egen finger. Selve fortællingen understreger altså De Ti Buds enestående betydning.

Alle andre love og vedtægter, ceremonielle love og sociale love, havde begrænset gyldighed mht. tid og sted. Lovene for helligheden og offersystemet gjaldt kun, indtil det fuldkomne offer blev bragt på korset, den himmelske hellighed indviet, altså ”indtil tiden for den rette ordening” (Heb 9,10). De sociale love havde gyldighed inden for Israels grænser under den styreform, der ofte kaldes *teokratiet*.

Moselovens udfordringer.

Ingen kan læse de mange love i Moseloven uden vanskelighed. På den ene side viser lovene mange tydelige eksempler på Guds kærlighed om omsorg. Der er klare forskrifter om at tage sig af de nødlidende, ofte sammenfattet under det tredobbelte udtryk ”den fremmede, den faderløse og enken” (5 Mos 10,18 m.fl.). Man skal lade efterhøsten stå til de fattige (3 Mos 23,22), som også har lov til at plukke af markens afgrøde, når de går gennem den (5 Mos 23,25-26).

Samtidig findes der bud, som synes helt uforståelige i vores tid. Da der ikke er nogen krav om, at den kristne skal følge disse bud, har det heldigvis mindre betydning; men der er også forståelige grunde til, at vi ikke altid forstår, hvad der menes!

1. En helt anden tid og kultur.

Man skal huske, at disse love stammer fra en helt anden tid og kultur, og mange gange kender vi ganske enkelt ikke den sociale baggrund for de specifikke love. Nogle af lovene kan fx være givet for at sikre, at israelitterne ikke overtog de omkringliggende, hedenske folkeslags vaner og skikke – og dem kender vi langt fra særlig godt.

2. Mundtlig og skriftlig lovgivning.

Dernæst skal man være opmærksom på, at alle disse love stammer fra en mundtlig kultur. De færreste mennesker læste, og love blev givet mundtligt. Det betyder, at en lang række retsafgørelser var baseret på, hvad vi kalder *sædvaneret*. Sådanne var ikke nødvendigvis skrevet ned, da alle kendte til dem. Hvad vi møder i Moseloven, er derfor ikke en total eller fyldestgørende lovsamling. Mange af de love, der er skrevet ned, ikke mindst i forbindelse med episoder under ørkenvandringen, blev nedskrevet, fordi de var enestående og måske lå uden for, hvad alle var klar over og var blevet undervist om.

Lovtyper.

Lovene kan derfor inddeles i to overordnede typer, *kasuistiske* og *apodiktiske*. De kasuistiske er love, der er nedskrevet for at belyse en bestemt sag og derfor kan danne præcedens for lignende sager. En sådan lov indledes ofte med vendingen: ”Hvis en mand gør (dette eller hint) . . .” *Apodiktiske* love er love, der som De Ti Bud fastsætter noget almengyldigt, altså direkte omtaler et princip eller et bud, som altid gælder: eksempel ”Du må ikke begå drab.” eller ”Du må ikke stjæle”.